

Наталія МІСЯЦЬ

ГІПЕРТЕКСТ – НОВИЙ КРОК У РОЗВИТКУ ТЕКСТУ

У ХХ столітті людство накопичило стільки інформації, що почали виникати серйозні проблеми з її пошуками і переробкою, у тому числі в бібліотеках та енциклопедіях. Розв'язання цієї гострої проблеми зумовило появу і розвиток інформаційних систем, що здатні зберігати та опрацьовувати різного роду інформацію. Саме в цій галузі був зроблений новий крок у розвитку тексту – гіпертекст.

Уперше термін “гіпертекст” використав американський вчений Тед Нельсон у 1965 році [1]. Вчений замахнувся на створення такої системи збереження інформації (гіпермедіа), що містила б у собі ідеї та факти найрізноманітніших типів, які б не мали між собою наперед визначеної послідовності та не утворювали б жорсткої структури. На думку вченого, це давало б можливість забезпечити швидкий доступ до будь-якої частини цього інформаційного масиву. Більше того, Т.Нельсон вважав, що подібне інформаційне поле могло б взаємодіяти з його користувачем. Однак ідеї вченого, як це нерідко трапляється, довгий час залишалися лише на папері, оскільки в світі ще не було створено достатньо розвинених технологій для втілення їх у життя.

У 80-х роках ХХ століття з'явилися такі комп'ютерні технології, які забезпечують створення значних за об'ємом масивів інформації і одночасно дозволяють користування будь-якою частиною цієї інформації. За таких умов гіпертекст знайшов своє реальне втілення. Саме комп'ютер створив нові можливості читання і писання тексту, створив гіпертекст.

Гіпертекст продовжив ланцюжок, що свідчить про розвиток мови як засобу спілкування: просте речення, складне речення, складна синтаксична конструкція, надфразова єдність, гіпертекст. Поступ триває. Всесвітня комп'ютерна мережа свідчить про новий стан у розвитку гіпертексту. Інтернет можна розглядати як гігантський гіпертекст, автором якого є усе людство. Цей гіпертекст містить у собі всі види гіпертекстів.

За формальним визначенням гіпертекст можна окреслити як систему, що дозволяє користуватися певним набором інформації так, щоб мати до неї доступ у будь-якій послідовності. Вже у цьому визначенні окреслюється те нове, що різнить текст і гіпертекст, а саме: порушується традиція сприйняття тексту як цілісності.

Читач гіпертексту – це новий тип читача, точніше кажучи, це користувач комп'ютера. Процес читання гіпертексту також має свої особливості: інформація з'являється перед користувачем у вікні

комп'ютера. В ній за допомогою шрифту або кольору виділені окремі слова чи фрази, що є гіперпосиланнями, ключовими словами. Приведення в дію цих гіперпосилань шляхом натискання комп'ютерної миші відкриває додаткове вікно, у якому в свою чергу з'явиться новий текст зі своїми ключовими словами, активізація яких знову відкриє доступ до нової інформації зі своїми гіперпосиланнями. Процес цей триватиме так довго, доки не відкриється уся закладена у комп'ютер інформація. Користувач комп'ютера (читач гіпертексту) сам визначає послідовність та навіть вибір / невибір документу, з яким буде працювати.

Найважливішою ознакою гіпертексту, що кардинально різнить його з текстом, є його гранулярність (від лат. *granularum* – “зернятко”). Гранулярність – це властивість об'єкту складатися з таких частин, які зв'язані одна з іншою, проте не зливаються у щось єдине. У складі гіпертексту зернятками або вузлами інформації можуть бути цілі тексти, окремі параграфи, фрази, слова, малюнки, звуки. Логічний зв'язок між ними утворює сітку вузлів, що характеризується гранулярністю.

Текст – це теж система частин: абзаців, речень, слів, літер. У тексті ці частини нерозривно поєднані, відділити їх можна тільки в результаті аналізу, який зруйнує текст як такий. Складові частини гіпертексту існують автономно. З'єднати їх в елементарну послідовність, як це робиться у тексті, надзвичайно складно, а, врешті, це не матиме сенсу. Подібне об'єднання буде руйнівним для гіпертексту, оскільки порушить його гранулярність, яка, власне, становить природу гіпертексту.

Гранулярність зумовлює ще одну властивість гіпертексту – його нелінійність. У звичайному тексті (наприклад, книзі) частини розміщені у суворій лінійній послідовності, зміна якої може бути руйнівною: порушуються логічні зв'язки, система так званих внутрішніх посилань тощо. Нелінійність зв'язку між елементами у гіпертексті робить досить умовними початок та кінець тексту.

Елементи гіпертексту (документи, що містяться у комп'ютері) зв'язані між собою не ієрархічно, тобто серед них немає більш або менш важливих, немає правил, за якими один документ належить читати після конкретно означеного іншого, а не навпаки. Послідовність документів визначає лише користувач комп'ютера.

Серед особливостей гіпертексту можна відмітити його інтерактивність, тобто здатність до взаємодії з читачем (користувачем комп'ютера): вибір послідовності роботи з документами, зміни в документах, укладання нових документів, створення нових зв'язків тощо.

Гіпертексти можуть бути різних типів [2]. До гіпертексту умовно можна віднести видані матеріали наукових конференцій, з'їздів, симпозіумів з певної проблематики. Користувач подібних матеріалів сам обирає послідовність ознайомлення з ними та спосіб взаємодії: заслуховування доповідей, участь у їх обговоренні (підтримка думки автора або заперечення йому), подальше використання у своїй науковій діяльності

(посилання, розвиток думки, експериментальна перевірка висновків тощо).

Мандрівник, турист, дослідник знайомиться з країною, оглядаючи місцевість або архітектурні споруди, слухаючи при цьому провідника чи екскурсовода, відвідуючи музеї, читаючи текст путівника-довідника, роблячи фотографії. Як наслідок – створення своєрідного гіпертексту, а саме – образу відвіданої країни. Повернувшись з подорожі, він може користуватися елементами цього гіпертексту у довільному порядку.

В наш час у престижних університетах світу студенти, засвоюючи певну навчальну дисципліну, також створюють своєрідні гіпертексти, що включають текст прослуханих лекцій, який доповнюється матеріалом з опрацьованої наукової літератури або отриманим під час консультацій у викладача, інформацією, що залучена через мережу Інтернету.

Можливості гіпертексту надзвичайно великі. Гіпертекстові системи можуть бути використані у наукових дослідженнях для пошуку усієї зафіксованої інформації про предмет дослідження, для розташування зібраного дослідником матеріалу у будь-якій послідовності, за будь-яким принципом тощо. За допомогою гіпертексту можна створювати художні твори, наприклад, літературні гіперромани, в яких не існує єдиної сюжетної лінії, в яких читач сам може обирати з поданих варіантів поворот сюжету, що йому імпонує, може визначати героя, від особи якого буде вестися оповідь, може сам дописати якісь епізоди. Важко переоцінити роль гіпертексту у підготовці та випуску енциклопедій, словників, довідників з різних галузей знань, наприклад, “Всесвітня історія”, “Великі світу”, “Мистецтво” з серії “Енциклопедія для дітей”.

Сучасний світ все активніше опановує інформаційну технологію. Ця нова технологія, що базується на комп’ютерах, та інших засобах інформатики, може виявитися для людства доленосною і приведе до народження інформаційної цивілізації, адже вчені прогнозують безсмертя комп’ютерів [3]. Гіпертекст – це частинка з цього майбутнього у нашому сьогодні.

Гіпертекст – це новий крок у розвитку тексту, що надає нові можливості його сприйняття та створення, передбачає більшу активність користувача, по-новому акумулює інформацію і певною мірою може розглядатися як форма існування ноосфери.

1. Nelson, Ted H. “The Hypertext” // Proc. Int. Documentation Federated Conference. – 1965.
2. Nelson, Ted H. Replacing the Printed Word: A Complete Literary System // Information Processing. – 1980. – P. 307-324.
3. Victor J. Stenger. Not By Design. – Buffalo, 1988. – P. 188-189.